

(функціонувало до 1870). По закінченні Першої світової війни дипломатія В. опікувалася проблемами української державності. 1919-20 налагоджуються офіційні дипломатичні відносини з УНР: при В. працює надзвичайна місія Директорії на чолі з М.Тишкевичем (згодом Ф.Бонном). 1920 Папа Бенедикт XV передав 100 тис. лір у фонд допомоги українському населенню, а Конгрегація східних церков – 50 тис. лір для греко-католицьких священників. Призначений в Україну апостольський візитатор Дж. Дженоккі, перебуваючи у Варшаві і Відні, встановив зв'язки з представниками уряду ЗУНР, 1923 відвідав Галичину. 1922 папський держсекретар П.Гаспаррі підписав з керівником Російської економічної делегації в Італії В. Воровським угоду про надання гуманітарної допомоги голодуючому населенню Росії і України. 1939 В. відгукнувся на проголошення Карпатської України призначенням для неї свого офіційного представника. Поворотним пунктом у ватикано-українських взаєминах стало визнання В. незалежності України і встановлення між ними повномасштабних дипломатичних відносин, включаючи відкриття нунціатури в Києві 1992. 23–27 червня 2001 відбувся візит Папи Іоанна Павла II в Україну.

В. – один з центрів світової культури і науки, складовою частиною якого є зосереджена в його архівах, бібліотечних та мистецьких колекціях українця – найбагатша в Західній Європі. До студії її документальних джерел зверталися В.Антонович, С.Томашівський, М.Грушевський та інші українські вчені. На базі ватиканських фондів здійснюються публікації корпусів історичних документів про Україну. Серед них – 100-томна серія “Римські документи до історії України” (видання триває з 1952), “Історичні документи України” (14 томів, 1964-1977).

Літ: Winter E. Byzans und Rom im Kampf die Ukraine: 995-1939. – Leipzig, 1942; Documenta Pontificum Romanorum Historian Ucrainae Illustrantia (1075–1953). – Romae, 1953-1954., vol. I-II; Halecki O. From Florence to Brest, 1439-1596. – Rome, 1958; Хома І. Апостольський Престіл і Україна, 1920-1922. – Рим, 1987; Плохий С.Н. Папство и Украина: политика римской курии на украинских землях в XVI-XVII вв. – К., 1989; Роод В. Рим и Москва. Отношения между Святым Престолом и Россией /Советским союзом в период от Октябрьской революции 1917 г. до 1 декабря 1989 г. – Львів, 1995.

М.М.Варварцев.

ВЕЙМАРСЬКА РЕСПУБЛІКА 1919–1933. Утворена у Німеччині після падіння монархічного режиму згідно з прийнятою 11 серпня 1919 Веймарською конституцією – першим демократичним Основним законом країни. Вищим органом влади був парламент (рейхстаг). Конституція проголошувала демократичні права і свободи, загальне виборче право, га-

рантувала недоторканність приватної власності. Першим президентом ВР став лідер соціал-демократів Ф.Еберт.

1919–1923 були роками дестабілізації країни. “Веймарська коаліція”, до якої увійшли соціал-демократи, демократична партія та партія центру намагалися захистити республіку і здійснити соціально-політичні декларації Веймарської конституції. Монархічно налаштовані політичні сили у травні 1920 на чолі з генералом В.Каппом організували військовий путч, який закінчився провалом. Внаслідок проведення урядом В.Куно “політики катастроф” – відмови від виплат репарацій і виконання міжнародних угод Франція у січні 1923 окупувала Рур – область, що мала забезпечити більшість платежів по репараціях. У серпні 1923 був сформований новий уряд на чолі з лідером Народної партії Г.Штреземаном, який поновив “політику виконання” умов Версальського договору. Політичною нестабільністю та урядовими кризами прагнули скористатися радикали лівого та правого спрямування. 9 листопада 1923 у Мюнхені відбувся “півний путч”, під час якого націонал-соціалісти на чолі з А.Гітлером і Е.Людендорфом вперше заявили про свої наміри прийти до влади. 1925 президентом республіки став фельдмаршал Гінденбург.

З кінця 1929 ВР охопила економічна криза, що призвела до падіння промислового виробництва, відтоку іноземного капіталу, масового безробіття, розорення середнього класу. На хвилі масового невдоволення населення посилив вплив Націонал-соціалістична робітничка партія, яка на виборах 14 вересня 1930 до рейхстагу отримала 6,4 млн. голосів виборців. На чергових виборах до рейхстагу 31 липня 1932 націонал-соціалісти здобули 13,7 млн. голосів та 230 депутатських місць, соціал-демократи відповідно 8 млн. та 133, комуністи – 5,3 млн. та 89 місць. 30 січня 1933 президент Гінденбург доручив А.Гітлеру сформувати новий уряд, призначивши його рейхсканцлером. Це засвідчило крах ВР і встановлення у Німеччині націонал-соціалістичної диктатури.

Від часу проголошення ВР підтримувала офіційні стосунки з урядом Директорії УНР: до березня 1923 у Берліні діяло його посольство. 1919–21 послом УНР у Веймарській Німеччині був М.Порш, 1921–23 – Р.Смаль-Стоцький.

Першим заходом у налагодженні взаємин між ВР і УСРР стали переговори про обмін військовополонених та інтернованих громадян і обмін представниками між двома державами. 23 квітня 1921 між ВР та УСРР була досягнута угода про приєднання УСРР до Договору між РСФРР і Німеччиною від 19 квітня 1920 щодо відправлення на батьківщину військовополонених та інтернованих осіб обох сторін. Україна і ВР уклали також додаткову угоду, яка регулювала питання про власність тих, хто повертався на батьківщину, спадщину померлих тощо. У травні 1921 в Харкові, а у червні в Одесі були створені відділення німецького бюро у справах військовополонених, яке знаходилося у Москві. Керівником харківського відділення був призначений німецький громадянин доктор медицини Еріх Зассе, одеського – К.І.Ган. Після ратифікації Ризького миру від 18 березня 1921 уряд ВР погодився на заснування при російському бюро у Берліні українського

відділу для проведення репатріації українських військовополонених. Уповноваженим представником УСРР по репатріації і завідуючим українським відділом було призначено В.Х.Ауссема, секретарем Н.М.Калюжного.

Підписання Рапалльського договору 16 квітня 1922 та Берлінської угоди 5 листопада 1922 про поширення його дії на союзні з РРФСР радянські республіки призвело до припинення урядом ВР офіційних контактів з урядом УНР в екзилі та встановлення з УСРР дипломатичних і консульських відносин, налагодження українсько-німецьких торгово-економічних зв'язків. У Харкові та Берліні було створено торговельні представництва обох країн. У 20-ті – на початку 30-х років ВР стала найбільшим зарубіжним торговельним партнером України. Важливими формами співробітництва були концесії, акціонерні товариства, українські замовлення по німецьких кредитах тощо. 1922 Народний комісаріат освіти УСРР відкрив у Веймарській Німеччині своє представництво. 1925 започатковано наукові зв'язки між ВУАН і Баварською академією.

Після поразки української революції 1917–1921 ВР стає одним з головних центрів української політичної еміграції. Тут перебували гетьман Української Держави П.Скоропадський, який проживав у Ванзее, передмісті Берліна, колишній президент ЗУНР Є. Петрушевич, президент Директорії А.Макаренко, І.Полтавець–Остряниця – керівник Українського вільного козацтва, деякий час – полковник Є.Коновалець, співробітники урядових та дипломатичних структур УНР та гетьманської держави. Після закінчення Першої світової війни у ВР осіло багато військовополонених українців російської армії, тисячі біженців з України. На базі емігрантського середовища найбільшу політичну активність розвинули Українська військова організація, а також гетьманський рух, який підтримували впливові консервативні кола німецької військової аристократії – колишній начальник штабу німецьких військ в Україні генерал-лейтенант В.Гренер, фельдмаршали К. фон Маннергейм і П. фон Гінденбург та ін.

1919 у ВР постала громадська організація “Українська громада в Берліні”, яка згодом стала осередком гетьманського руху. Згідно зі статутом вона мала на меті “об'єднання українців у Німеччині, в першу чергу в Берліні, на ґрунті національної самостійності українського народу з метою виховання політичної думки серед українського громадянства у Німеччині; поширення інформації про стан української справи серед німецького загалу” та ін. Громада видавала пресові органи “Нове слово” (1920) і “Українське слово” (1921–1923). 1926 заходами гетьманців і особисто П.Скоропадського та за підтримки уряду ВР був заснований Український науковий інститут як філіал Берлінського університету. Очолив його історик Д.Дорошенко, від 1930 – І. Мірчук. Куратором став генерал В.Гренер. Тут працювали і публікували свої праці Д.Дорошенко, Д. Чижевський, І.Мірчук, З.Кузеля, Я. Рудницький, Б.Крупницький, М.Антонович та ін.

У ВР діяли також Спілка українських студентів у Німеччині, Союз українських студентських організацій у Німеччині й Данцигу, філія Національної ради українських жінок, Спілка об'єднаних громадських і добродійних організацій у Німеччині, Комітет допомоги голодуючим в Україні (1922).

На початку 20-х рр. у республіці працювали видавництва “Українське слово”, “Український прапор”, “Хліборобська Україна”, “Українська мо-лодь”, у 1919–1933 – “Українська накладня” Я.Орентштайна. Виходили часописи “Українське слово” (1921–23), “Український прапор” (1923–31), “Літопис” (1922–23), “Osteuropäische korrespondenz” (1926–30) за ред. З.Кузелі, “Ukrainischer Pressedienst” (Українська пресова служба).

Літ.: Руге В. Германия в 1917–1933 гг. – М., 1974; Драбкин Я.С. Ста-новление Веймарской республики. – М., 1978; Кулинич І.М. Українсько-німецькі історичні зв'язки. – К., 1969; Яріш В., Сулима М. Українці в Берліні, 1918–1945 рр. – Торонто, 1996; Газін В.П. Економіка і зовнішня політика Веймарської республіки (1925–1933 рр.): східноєвропейські ас-пекти. – Кам'янець–Подільський, 1999; Нариси з історії дипломатії Украї-ни. – К., 2001; Кривець Н.В. Дипломатичне представництво УНР в Німеч-чині (1919–1922 рр.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і зна-хідки, 2002, вип.11; Мартинов А. Соціал–демократична партія у політич-ній історії Німеччини ХХ ст. – К., 2003; Політична історія України ХХ ст. Т.5. Українці за межами УРСР (1918–1940). – К., 2003.

Н.В.Кривець.

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ (Great Britain), Сполучене Королівство Вели-кої Британії та Північної Ірландії – держава, розташована на північному заході Європи на островах Велика Британія та північно-східній частині острова Ірландія і прилеглих островах. Територія 244,872 тис. кв. км. До складу В. Б. входять історично-географічні області: Англія, Уельс, Шот-ландія і Північна Ірландія.

Населення 61 млн. (2007 р.): англійці, шотландці, валлійці, ірландці, а також вихідці з колишніх британських колоній - країн Азії, Африки, Ка-рибського басейну. Більшість населення В.Б. належать до англіканської церкви, також є католики, пресвітеріани, мусульмани (головним чином сунніти). Столиця – м. Лондон. В.Б. – парламентська монархія. Глава дер-жави – король (королева), однак законодавча влада належить парламенту, а виконавча влада уряду. Королівська інституція зосереджується на пред-ставницьких функціях та є символом В.Б. Від 1952 р. королева В.Б. – Єли-завета II. Нижня палата парламенту – палата громад обирається на 5 років, з 1998 р. скасовано успадкування місць у верхній палаті лордів.

Найдавнішим населенням Британських островів були кельти. Назва “Британія” уперше зустрічається в Юлія Цезаря (55 р. до н.е.), який до-клав вирішальних зусиль для її завоювання. У 410 р. н.е. закінчилося во-лодарювання на Британських островах Римської імперії. Під час Великого переселення народів у середині 5 ст. Британію завоювали англосаксонські племена. У 6-7 ст. відбувалася християнізація англосаксів. У 7 ст. виникли ранньофеодальні королівства: Кент, Уессекс, Суссекс, Ессекс, Нортумб-